

1. מוחמד אברהים סואעד ת.ז. 56972821
2. עלי סלאח סואעד ת.ז. 59329128
3. אחמד חוסין סואעד ת.ז. 59329193
4. אחמד עלי סואעד ת.ז. 056938004
5. מחמוד חסן סואעד ת.ז. 50913193
6. עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל

באמצעות עוה"ד סאוסן זהר ו/או חסן גיבארין
ו/או ארנה כהן ו/או מרוואן דלאל ו/או סוהאד
בשארה ו/או עביר בכר ו/או מוראד אלסאנע ו/או
עאדל בדיר מעדאלה – המרכז המשפטי לזכויות
המיעוט הערבי בישראל, ת"ד 510 שפרעם 20200
טלפון: 9501610 - 04 ; פקס: 9503140 - 04

העותרים

נגד

1. מועצה אזורית משגב
ד.נ. משגב מיקוד 20179
2. משרד החינוך התרבות והספורט
באמצעות פרקליטות המדינה – מחוז צפון

המשיבים

כתב עתירה

בית המשפט הנכבד מתבקש להורות למשיבים לבוא ולנמק מדוע לא:

- א. יחזירו הספקת ההסעות לתלמידי חטיבת הביניים וחטיבה עליונה המתגוררים ביישובים כמאנה וחוסינייה אל בית ספרם בכפר הסמוך נחף;
- ב. ישלמו את אגרת תלמידי חוף עבור תלמידים מהכפרים כמאנה וחוסינייה הנאלצים ללמוד בכפר נחף משום שאין להם מסגרת חינוכית העונה על צרכיהם במקום מגוריהם.

מבוא

1. נושא עתירה זו, הינו זכות היסוד לחינוך וזכות הנגישות לחינוך של כ- 150 תלמידים המתגוררים ביישובים כמאנה וחוסנייה הנמצאים בתחום שיפוט המועצה האזורית משגב. מזה שנים רבות, מאז תחילת שנות השישים של המאה הקודמת, ובהעדר מוסדות חינוך ביישובים כמאנה וחוסנייה, פקדו תלמידי חטיבת ביניים והחטיבה העליונה של היישובים כמאנה וחוסנייה את בתי הספר בכפר נחף. במהלך כל השנים מאז, הוגדרו התלמידים במועצה האזורית משגב כתלמידי חוץ הלומדים בביה"ס בכפר נחף, שולמה עבורם אגרת תלמידי חוץ ע"י המשיבה מס' 1 והיו זכאים להסעות ממומנות ע"י המשיבה מס' 1 מיישובי מגוריהם בחוסנייה וכמאנה אל בתי ספרם בכפר נחף.
2. לאחרונה, שללה המועצה האזורית משגב, משיבה מס' 1, את זכות תלמידי חט"ב וחט"ע מהיישובים כמאנה וחוסנייה, מלקבל חינוך בבית הספר בו פקדו ופוקדים מזה שנים רבות בכפר נחף. השלילה נעשתה באמצעות הפסקת ההסעות של התלמידים הנ"ל מיישובי מגוריהם בכמאנה וחוסנייה לבית ספרם כפר נחף וחזרה למגוריהם.
3. בעקבות הפסקת ההסעות לתלמידים, נודע להורי התלמידים כי ההסעות בוטלו בעקבות החלטה קודמת שהוציאה המועצה האזורית משגב, משיבה מס' 1 היא, לפיה יבוצע מיפוי מחדש ליישובים המצויים תחת פיקוחה ורישום מחדש של תלמידי חט"ב וחט"ע מהיישובים כמאנה וחוסנייה במוסד חינוכי אחר – הוא ואדי סלאמה. להורים נודע אודות ההחלטה הנ"ל במקרה, מגורמים בלתי רשמיים, אך טרם קיבלו הודעה על כך מהמשיבה מס' 1 עצמה.
4. ההורים, ביניהם העותרים כאן, מתנגדים לביצוע ההעברה משיקולים שונים המתבססים על טובת ילדיהם, הישגים חינוכיים של ילדיהם ומרחק גיאוגרפי מיישובי מגוריהם.
5. יודגש, כי לאחר ששנת הלימודים החלה מזה יותר מחודש ימים, ולאחר שכל תלמידי חט"ב וחט"ע המתגוררים ביישובים כמאנה וחוסנייה, המשיכו וממשיכים לפקוד את בית הספר בנחף, למרות החלטת המשיבה מס' 1, יש להחזיר ולא לתר את ההסעות לתלמידים הנ"ל ולהמשיך לשלם אגרת תלמידי חוץ עבורם.
6. העותרים יטענו, כי המשיבים 1 ו- 2 נושאים בחובה המשפטית לספק חינוך חינם לתלמידים אלה, בין היתר נושאים בחובת תשלום אגרת תלמידי חוץ הנאלצים ללמוד מחוץ ליישוב מגוריהם, בשל העדרה של מסגרת חינוך מתאימה העונה על צרכיהם ביישובי מגוריהם. כמו כן, המשיבים נושאים בחובת תשלום הוצאות הסעת התלמידים למקום הלימודים וחזרה ליישוב מגוריהם. מקורן של חובות אלה הן, בין השאר, בחוק לימוד חובה, תש"ט – 1949 ופסיקת בית המשפט העליון.

7. המיפוי מחדש של היישובים והעברת התלמידים לבית הספר בואדי סלאמה, ללא התייעצות עם ההורים, מנוגדת לדין. לתלמידים והוריהם זכות לבחור באיזה מוסד חינוכי הם מעוניינים שילדיהם ילמדו, התואם והולם את ערכיהם.

8. על אף בהירותו של המצב המשפטי הקובע את החובות האמורות המוטלות על המשיבים 1 ו-2, וחרף פניות חוזרות ונשנות אליהם מצד העותרים ומצד חברי כנסת, בוחרים הם לא לממש חובות אלו.

העותרים

9. **עותר מס' 1**, הינו תושב היישוב חוסינייה והורה לשבעה ילדים מהם 4 הלומדים בכפר נחף בכיתות ח', י', י"א ו- י"ב.

10. **עותר מס' 2** הינו תושב היישוב כמאנה והורה לארבעה ילדים מהם שניים הלומדים בכפר נחף בכיתות ט' ו- ז'.

12. **עותר מס' 3** הינו הורה לשישה ילדים מהם שלוש בנות הלומדות בכפר נחף בכיתות ז', ט' ו- י'.

13. **עותר מס' 4** הינו תושב היישוב כמאנה והורה לשישה ילדים מהם שניים הלומדים בבית הספר בכפר נחף בכיתות ז' ו- י"א.

14. **עותר מס' 5** הינו מורה בבית ספר מקיף בנחף בו לומדים תלמידי היישובים כמאנה וחוסינייה בחטיבות הביניים והעליונה.

15. **עותרת מס' 6** הינה עמותת זכויות אדם, רשומה כדין בישראל, אשר נוסדה בנובמבר 1996 כמרכז משפטי עצמאי הפועל לקידום זכויות האדם בכלל והמיעוט הערבי בפרט. מטרתיה המרכזיות הינן השגת זכויות שוות, והגנה על הזכויות הקולקטיביות של המיעוט הערבי במדינת ישראל בתחומים שונים ומביניהם: זכויות בקרקע, זכויות אזרחיות, זכויות פוליטיות, זכויות תרבותיות, זכויות כלכליות, זכויות דתיות, זכויות נשים וזכויות אסירים.

המשיבים

16. **משיבה 1** הינה ישות משפטית, אשר חובתה על פי דין לספק חינוך חינם לתלמידים המתגוררים בתחום שיפוטה, בין היתר תלמידי היישובים כמאנה וחוסינייה.

17. **משיב 2** הינו המשרד הממשלתי, אשר מחובתו על פי דין, יחד עם הרשות המקומית הרלבנטית, לספק חינוך חינם לתלמידים.

רקע עובדתי

תלמידים ללא מסגרת חינוך – ביטול ההסעות לבית הספר

18. היישוב חוסינייה, מונה כ- 500 נפשות והוכר ע"י המדינה כיישוב רשמי בשנת 1995. היישוב כמאנה, המונה כ- 1,000 נפשות, הוכר אף הוא ע"י המדינה כיישוב רשמי בשנת 1995. שני היישובים הנ"ל מצויים בתחום שיפוט המועצה האזורית משגב שבגליל, משיבה מס' 1.
19. בשני היישובים הנ"ל כ- 150 תלמידים הלומדים מזה שנים בחטיבות הביניים והעליונה (כיתות ח' עד י"ב) בבתי הספר בכפר הסמוך נחף, וזאת בהעדר מוסדות חינוך מתאימים ביישובי מגוריהם. יצויין, כי בית הספר היחיד המצוי ביישובים אלו, הינו בית ספר יסודי אשר הוקם לאחרונה ביישוב כמאנה. בשני היישובים אין חטיבת ביניים וחטיבה עליונה.
20. התלמידים הוכרו כתלמידי חוץ השייכים לאזור שיפוט המשיבה מס' 1, ועל כן היו ועודם זכאים להסעות לבתי הספר בהם רשומים ולומדים בבית הספר בכפר נחף.
21. כך, במהלך השנים, נהגה המועצה האזורית משגב לממן את הסעות התלמידים הנ"ל לבתי הספר בכפר נחף וחזרה ליישובי מגוריהם כמתחייב עליה עפ"י דין.
22. שנת הלימודים הנוכחית (2005-2006) נפתחה כרגיל ותלמידי חט"ב וחט"ע מהיישובים כמאנה וחוסינייה, החלו את לימודיהם בבית הספר מקיף בכפר נחף. ביום הראשון לשנת הלימודים הנוכחית הוסעו התלמידים מיישובי מגוריהם אל הכפר נחף וחזרה לביתם בהסעות מאורגנות וממומנות ע"י המועצה האזורית משגב, וזאת כפי שנעשה במהלך השנים הקודמות.
23. אולם, הסעת התלמידים הופסקה חלקית, החל מהיום השני לשנת הלימודים הנוכחית ואילך. ההסעות הופסקו עבור תלמידי כיתות ז', ח', י' ו- י"א אך המשיכו לגבי תלמידי ט' ו- י"ב.
24. תחילה סברו העותרים ושאר ההורים, כי מדובר בתקלה בהסדר ההסעות. אולם, בירורים שעשו העלו, כי ביטול ההסעות היה מכוון מצד המשיבה מס' 1. בעקבות התנגדות ההורים משני היישובים הנ"ל להפסקת הסעות התלמידים לבית הספר בנחף, הוחזרה ההסעה עבור כיתה י"א ליום אחד בלבד ובוטלה שוב ביום למחרת.

ראה תצהירי העותרים המצורפים לעתירה ומסומנים ת/ 1 עד 5.

25. בדיעבד התברר לעותרים, כי הפסקת ההסעות לתלמידי החוץ הנ"ל לבית הספר בכפר נחף, היא תולדה של החלטה קודמת של המשיבה מס' 1 לשנות מיפוי היישובים למערכת החינוך השייכת למועצה ובעקבות כך לבצע רישום מחדש של תלמידי היישובים לבתי הספר.
26. יודגש, כי החלטה זו נודעה להורים בכלל ולעותרים בפרט, אך ורק לאחר בירור שעשו עקב ביטול הסעות ילדיהם לבית הספר בנחף. אף גורם לא הודיע להם על כך שהתלמידים שהחלו את לימודיהם בחט"ב וחט"ע בנחף, ימשיכו ללמוד שם ועל כן הם זכאים להסעות לנחף ומשם חזרה ליישובי מגוריהם.
27. וכך התברר להורים כי ביטול ההסעות עבור כל תלמידי חט"ב וחט"ע למעט כיתות ט' וי"ב הינו בהמשך להחלטה זו, שכן כיתה ט' הוא השלב האחרון בחטיבת הביניים ולאחריו נדרשו התלמידים להתחיל את החטיבה העליונה בתיכון ואדי סלאמה. באשר לתלמידי כיתות י"ב, ניתנה להם ההזדמנות להשאר בכיתותיהם בהיותה שנתם האחרונה בתיכון ובבית הספר בכלל.
28. דהיינו, החלטת העברת תלמידי חט"ב וחט"ע לואדי סלאמה אמורה להיות תקפה אך ורק לגבי התלמידים החדשים שייכנסו לחטיבות אלו. כך, שהתלמידים שהחלו את לימודיהם בחט"ב וחט"ע בנחף, ימשיכו ללמוד שם ועל כן, עפ"י החלטת המשיבה מס' 1, הם אמורים לקבל הסעות ממגורי יישוביהם לנחף וחזרה לביתם.
29. הואיל ולא הודע להורים אודות ההחלטה הנ"ל, תלמידי היישובים כמאנה וחוסנייה המשיכו ללמוד בבית ספר בחט"ב וחט"ע בכפר נחף. תלמידים שסיימו את חטיבת היסודי עלו לחטיבת הביניים בנחף ואלו שסיימו את חטיבת הביניים המשיכו בחטיבה העליונה באותו בית ספר.
30. עבור התלמידים שעפ"י החלטת המשיבה מס' 1 נותרו זכאים לקבל הסעות לבית הספר בנחף (תלמידי כיתות ט' ו- י"ב), חילקה המועצה כרטיסיות זכאות להסעות. הכרטיסיות הנ"ל חולקו ללא הסבר נלווה לתלמידים כך שהתלמידים עצמם לא הבינו מי זכאי להסעות ומי לאו. תלמידים שעל פי ההחלטה לא היו זכאים להסעות (כיתות ז, ח', י' ו- י"א), המשיכו להגיע למקום איסוף ההסעות במטרה להגיע לבית הספר בנחף. הם המשיכו לעלות על האוטובוסים ולתפוס מקומותיהם של תלמידי כיתות ט' וי"ב אשר לפי החלטת המשיבה מס' 1 המשיכו לקבל הסעות מטעמה. כתוצאה, נוצרו שיבושים בהסעות אשר נבעו מהעדר סדר בהסעות והעדר הסברים לתלמידים והוריהם.
31. כתוצאה משיבושים אלו, החליטה המועצה האזורית ועל דעת עצמה לבטל כליל את ההסעות עבור כל תלמידי חטיבת הביניים והעליונה, אף עבור תלמידי ט' ו- י"ב.

32. וכך נהפכו כל תלמידי חטיבת הביניים והעליונה הנ"ל למשוללים מזכותם לקבלת חינוך וזכותם לנגישות למוסד החינוך בו הם לומדים. על לא עוול בכפם, נשללה זכות התלמידים מלהיות מוסעים לבית הספר בו למדו וממשיכים ללמוד. בנוסף, נפגעה זכותם לנגישות חופשית וחינם למוסד החינוכי בו הם לומדים ומתחנכים מזה שנים.

33. כתוצאה מהפסקת ההסעות, נאלצים חלק מהתלמידים להגיע לבית הספר בכפר נחף ברגל, מרחק של כ- 15 קילומטרים הלך וחזור מיישובי המגורים לבית הספר וממנה חזרה. יצוין, כי ההליכה ברגל מהיישובים כמאנה וחוסנייה אל הכפר נחף, מסוכנת ביותר. על התלמידים לעבור אזור התעשייה בכרמיאל, ללכת בדרכים לא סלולות ולחצות את הכביש המהיר העובר בין הערים צפת לעכו, שהינו כביש מסוכן ביותר ומהווה סכנת חיים של ממש עבור הולכי הרגל.

34. תלמידים אחרים מוסעים לבית הספר באמצעות הוריהם או חברי משפחה ואחרים מוסעים בהסעות מזדמנות (טרמפים). בהעדר תחבורה ציבורית בין היישובים או בהעדר כלי תחבורה משפחתיים, אחדים מהתלמידים אף לא מגיע כלל לבית הספר ונותרים בביתם.

35. כך או כך, מרבית התלמידים הנ"ל מגיעים לבית הספר בנחף באיחור ובמקרים רבים מגיעים לאחר גמר שעת הלימודים הראשונה ולעיתים אף השניה. מרביתם, מגיעים כשהם מוטשים עקב הליכת המרחקים הארוכים הנ"ל וכתוצאה, יכולת הריכוז שלהם, נפגמת.

ראה תצהירי ההורים ותצהיר העותר מס' 5 שהינו מורה בבית הספר מקיף בנחף, המצורפים לעתירה.

36. יודגש, כי החלטת המשיבה מס' 1 הינה החלטה חד צדדית, אשר הוצאה במעמד צד אחד ללא התייעצות עם ההורים ואף ללא מתן הודעה כלשהי על כך. ככל הנראה, הודיעה משיבה מס' 1 אודות החלטת המיפוי מחדש לוועדות המקומיות של היישובים ללא כל התייעצות עימם, למרות חובתה לעשות כן.

37. הואיל ותלמידי היישובים כמאנה וחוסנייה פוקדים את בתי הספר בכפר נחף עוד משנות השישים, התפתח מנהג מוסכם בין הורי התלמידים, המועצה המקומית של כפר נחף ואף הוועדים המקומיים של היישובים לפיו, התלמידים הנרשמים לכיתה א' בבתי הספר בנחף ממשיכים לפקוד את בתי הספר ללא הרשמה מחודשת מידי שנה, עד לכיתה י"ב כאשר במקביל הוכרו ע"י המשיבה מס' 1 במהלך כל השנים הנ"ל כתלמידי חוץ.

38. בהסתמכם על הנהג לעיל, הכינו ההורים את ילדיהם לשנת הלימודים הנוכחית עוד במהלך שנת הלימודים הקודמת. הם רכשו ציוד בית ספרי כולל ולרבות ספרי לימוד, אשר נרכשו בהתאם לתוכנית הלימודים שהונהגה בבית הספר בנחף ובהתאם לרשימת

הספרים שחולקה להורים ע"י הנהלת בית הספר בנחף. כמו כן, רכשו ההורים לילדיהם ביגוד בית ספרי התואם את דרישות בית הספר.

39. על כן, ההחלטה בדבר מיפוי היישובים ורישום מחדש של תלמידי היישובים הנ"ל לבתי הספר בכפר ואדי סלאמה, תגרום להורים ולתלמידים נזקים ממוניים ולא ממוניים כאחד. יתר על כן, ומלכתחילה מתנגדים הורי התלמידים להעברת ילדיהם ללמוד בבתי הספר בכפר ואדי סלאמה.

ראה תצהירי ההורים המצורפים לעתירה.

40. בית הספר בכפר נחף מרוחק כ 10 – 15 קילומטרים מהיישובים כמאנה וחסינייה לעומת 25 קילומטרים, המרחק בין היישובים הנ"ל לבין בית הספר בואדי סלאמה. על כן, ההעברה בפועל לבית הספר בואדי סלאמה תגרום להטרדת הילדים וההורים ללא כל הצדקה, לאי נוחות, לבזבוז זמן התלמידים המתבטא בתוספת זמן משמעותית בנסיעה בבקרים אל בית הספר וחזרה לביתם בשעות אחר הצהריים ולטרדות מיותרות אחרות.

41. מלבד אי הנוחות והטרדה, יש לציין את הפגיעות הפוטנציאליות בהישגי התלמידים הלימודיים והחינוכיים. כמו כן, העברת התלמידים לבית הספר בכפר ואדי סלאמה תגרום לתלמידים, במיוחד בהיותם בגיל ההתבגרות, לנזקים חברתיים ופסיכולוגיים. תלמידי חט"ב וחט"ע כבר הורגלו והתרגלו לתרבות הבית ספרית של בית הספר בכפר נחף, הם חברו לחברים וחברות ורכשו מאז ילדותם חיי חברה משלהם. ניתוקם מבית הספר והעברתם בעל כורחם לבית ספר אחר יפרק אותם מחיי חברה ותרבות, עליה התרגלו מאז ילדותם.

42. לסיכום העובדות, תלמידי חט"ב וחט"ע מהיישובים כמאנה וחסינייה ממשיכים לפקוד, כפי שנהגו במהלך השנים, את בית הספר בכפר נחף. אולם, החלטת משיבה מס' 1 לשלול מהם את ההסעות פוגעת בנגישות התלמידים לבית הספר. למרות זאת, ממשיכים התלמידים להגיע בדרכים שונות, כמפורט לעיל, ולעיתים בהעדר תחבורה ציבורית או כלי תחבורה נגישים בתוך המשפחה, נאלצים הם להיעדר מבית הספר.

מיצוי הליכים

43. בתאריך 13.9.05 ובתגובה להחלטת המשיבה מס' 1 לבטל את ההסעות, שלחו חברי כנסת עזמי בשארה ומוחמד ברכה, מכתבי מחאה למשיב מס' 2 על החלטת המשיבה מס' 1 לבטל את ההסעות לתלמידי היישובים. בפנייתם, ביקשו מהמשיב מס' 2 להורות על החזרת ההסעות לתלמידים הנ"ל.

רצ"ב העתק הפניה מתאריך 13.9.05 מסומן ע/1. ==

44. עד היום, טרם נתקבלה תגובה ממשיב מס' 2 לפניות ח"כ בשארה וברכה.
45. בתאריך 18.9.05 שלחה בכ העותרים מכתב אשר הופנה לשרת החינוך והתרבות, לראש המועצה האזורית משגב, מר ארז קרייזלר, ולמנהל מחלקת החינוך במחוז הצפון, מר דוד וסרמן. בפניתה, ביקשה ב"כ העותרים להחזיר לאלתר את ההסעות לתלמידי היישובים כמאנה וחסינייה והדגישה את הפגיעה בזכות התלמידים לקבלת חינוך ואת הפגיעה בזכותם לנגישות חופשית למוסד החינוך בו לומדים.
- == **רצ"ב** העתק פנית הח"מ מתאריך 18.9.05 מסומן ע/2.
46. בתגובה לשיחות טלפוניות אשר יזמה ב"כ העותרים, נענתה ע"י המשיבים כי העניין בטיפול ותשובה תימסר לה לכשתינתן.
47. משלא נתקבלה תגובה כלשהי, ובתאריך 25.9.05 שלחה ב"כ העותרים מכתב תזכורת לשלושת המכותבים לעיל על מנת לתת מענה לפניתה מיום 18.9.05, אך עד היום טרם נתקבלה תגובה כלשהי.
- == **רצ"ב** העתק מכתב התזכורת מיום 25.9.05 ששלחה הח"מ מסומן ע/3.

הטיעון המשפטי

48. העותרים יטענו, כי המשיבים 1 ו-2 הפרו את חובתם על פי דין לספק חינוך חינם לתלמידים המתגוררים ביישובים כמאנה וחסינייה. תלמידי חט"ב וחט"ע מהיישובים כמאנה וחסינייה, לומדים למדו במהלך ארבע העשורים האחרונים בבתי הספר בכפר נחף, משום שאין מסגרת חינוכית המתאימה להם ועונה על צרכיהם ביישובי מגוריהם.
49. בהפסקת ההסעות, הפרו המשיבים חובות המוטלים עליהם עפ"י דין: הזכות לקבלת חינוך והזכות לנגישות חופשית למוסדות החינוך בהם הם לומדים.

הזכות לחינוך

50. חובת המשיבים לספק חינוך חינם ברורה היא ונהירה עפ"י הוראות חוק לימוד חובה, תשכ"ט – 1949. סעיף 6 לחוק זה, קובע את זכות התלמיד לחינוך חינם. סעיף 7 לאותו חוק, קובע מי נושא באחריות למימוש הזכות האמורה. לפיו, האחריות מוטלת על משרד החינוך ועל הרשות המקומית הרלבנטית. סעיף 7 לחוק קובע:

7. אחריות למתן חינוך חובה חינם

(א) המדינה אחראית למתן חינוך-חובה חינם לפי חוק זה.

(ב) קיום מוסדות-חינוך רשמיים למתן חינוך-חובה חינם לפי חוק זה לילדים ולנערים הגרים בתחום- שיפוטה של רשות-חינוך מקומית מסויימת, יהא מוטל על המדינה ועל אותה רשות-חינוך מקומית במשותף.

51. זכות התלמיד לחינוך נקבעה אף מפורשות בחוק זכויות התלמיד, התשס"א – 2000, הקובע בסעיף 3, כי:

"כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין."

52. סעיף 12 לאותו חוק הנושא כותרת "מימוש זכויות", קובע:

"מוסד חינוך לא ימנע מתלמיד לממש את זכויותיו כאמור בחוק זה או כל דין אחר."

53. בית המשפט העליון קבע זה מכבר במספר פרשות את מעמדה של הזכות לחינוך. בפרשת **עמותת "שוחרי גיל"ת** קבע בית המשפט העליון, כי:

"...החינוך הוא מכשיר חברתי אשר לא ניתן להפריז בחשיבותו. מדובר באחת הפונקציות החשובות ביותר של הממשלה והמדינה. החינוך הוא חיוני לקיומו של משטר דמוקרטי חופשי, חי ומתפקד. הוא מהווה יסוד הכרחי למימושו העצמי של כל אדם. הוא חיוני להצלחתו ולשגשוגו של כל פרט ופרט. הוא חיוני לקיומה של חברה, שבה חיים ופועלים אנשים המשפרים את רווחתם ותורמים, בתוך כך, לרווחתה של הקהילה כולה."

בג"ץ 1554/95 **עמותת "שוחרי גיל"ת** נ' **שר החינוך, התרבות והספורט**, פ"ד נ(3) 2, 24.

54. בפרשת **יתד – עמותת הורים לילדי תסמונת דאון**, עמד בית המשפט העליון על חשיבותה של הזכות לחינוך לאור עיגונה המפורש באמנות זכויות אדם בינלאומיות שאושרו על ידי מדינת ישראל:

"הזכות לחינוך הוכרה זה מכבר כאחת מזכויותיו הבסיסיות של האדם. הזכות מעוגנת בהכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם מ-1948, אשר קובעת בסעיף 26 כי לכל אדם עומדת הזכות לחינוך, וכי החינוך יינתן חינם לפחות בשלבים הראשונים והיסודיים. האמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966, שאותה אשררה מדינת ישראל בשנת 1991, מצהירה בסעיף 13 שהחינוך מיועד לפיתוחן המלא של אישיות האדם ותחושת כבודו ולחיזוק כיבוד זכויות האדם וחירויות היסוד, וקובעת כי חינוך היסוד יהיה חובה וזמין לכול חינם. הזכות לחינוך מעוגנת גם בסעיפים 28 ו-29 לאמנה בדבר זכויות הילד משנת 1989, שאושרה אף היא על-ידי ישראל בשנת 1991."

בג"ץ 2599/00 יתד – עמותת הורים לילדי תסמונת דאון נ' משרד החינוך, פ"ד נו (5)
841,834.

55. על חשיבותה ומעמדה הנעלה של הזכות לחינוך, וכן על חובת הרשות המקומית ומשרד החינוך לממש הזכות לחינוך, ניתן ללמוד גם מפרשת **לחיאני**. באותו מקרה, הוגשה עתירה לבג"ץ נגד הרשות המקומית (בת-ים) ונגד משרד החינוך. העתירה ביקשה לפתוח בתי ספר שבתחום הרשות המקומית, אשר ראש הרשות (מר לחיאני) סירב לפתוח. במעמד מתן צו הביניים ציין בית המשפט, כי אל למשיבה לעשות כל מעשה אשר יש בו כדי להפריע בכל צורה שהיא למימוש הזכות לחינוך והפעלת מערכת חינוך תקינה, ובלשון בית המשפט:

"צו-הביניים ארוך ומורכב בניסוחו, ועיקרו הוא אנו כי מורים את ראש העירייה שלא עוד להשבית את מערכת החינוך בבת-ים; כי יורה את עובדי עיריית בת-ים לעשות את מלאכתם כסדר במערכת החינוך; כי יורה את החברה הקבלנית המספקת שירותי שמירה ואבטחה למערכת החינוכית להגיע למוסדות ולמלא את תפקידם כרגיל; וכי לא יעשה כל מעשה ולא יחדל כל מחדל אשר יש בהם כדי להפריע כהוא-זה לתיפעולה התקיין של מערכת החינוך בעיר בת-ים. כן מורים אנו את מר לחיאני כי יבטל מעשים שעשה ואשר יש בהם כדי לפגוע בטיפולה של מערכת החינוך."

== **רצ"ב** ההחלטה בבג"ץ 8046/04 מיום 2.9.2004 כנספח לעתירה שסומנה **ע/4**.

56. בקבלו את העתירה בפרשת **לחיאני**, קבע בית המשפט כדלקמן:

"ילדי ישראל מחזיקים אפוא בזכות מפורשת וברורה לחינוך וללימוד חינוך בבתי ספר – יש אף אומרים כי זהכות לחינוך זכות היא ממעלת זכויות החוקה; ראו יי רבין, הזכות לחינוך, תשס"ב – 2002, 96, 353 – וכנגד אותה זכות נוצקה חובה המוטלת על רשויות הציבור המדינה והרשויות המקומיות – לאפשר לאותם תינוקות של בית רבן לממש את זכותם לחינוך; (ו)"מימושה של האחריות המיידנית מוסדר בחברה הישראלית באמצעות מארג מקיף של דברי חקיקה, חקיקת משנה והוראות מינלהיות מסוגים שונים ברמת השלטון המרכזי והמקומי" (בג"ץ 5108/04 אבו גודה נ' שרת החינוך (טרם פורסם))."

בג"ץ 8046/04 **בן עטיה, עו"ד נגד לחיאני**, פדאור (לא פורסם) 05 (1) 320.

תשלום עבור הוצאות תלמיד חוץ

57. סעיף 7א לחוק לימוד חובה, תשכ"ט-1949, קובע את אחריות הרשות המקומית אשר בתחומה אין מסגרת חינוך מתאמיה לצרכי תלמידים, לשלם עבור הוצאות שליחתם אל בתי ספר במסגרת רשות מקומית אחרת. סעיף 7א לחוק קובע, בין השאר, כי:

7"א. תשלומים בעבור תלמידים הלומדים ברשות חינוך מקומית אחרת

(א) (1) רשות חינוך מקומית, אשר לא קיים בתחומה מוסד חינוך מתאים בעבור ילד או נער המתגורר בתחומה והוא זכאי לחינוך חנם (בסעיף זה - הרשות השולחת), השולחת, בהתאם להוראות סעיף זה, את הילד או הנער למוסד חינוך מתאים הנמצא בתחום שיפוטה של רשות חינוך מקומית אחרת (בסעיף זה - הרשות הקולטת), תשלם את סכום ההשתתפות כאמור בסעיף קטן (ב) (בסעיף זה - סכום ההשתתפות) בשל אותו ילד או נער.

(2) הרשות השולחת תשלם את סכום ההשתתפות, לפי הוראות סעיף זה, לרשות הקולטת או לבעל מוסד החינוך המתאים שאליו נשלח הילד או הנער, לפי קביעת הרשות הקולטת.

(3) רשות שולחת, השולחת ילד או נער, כאמור בפסקה (1), למוסד חינוך מתאים ברשות קולטת, תשלח אותו למוסד כאמור הסמוך ביותר למקום מגוריו, אלא אם כן קבע השר או מי שהוא הסמיך לכך, בהסכמת הרשות השולחת, ובהתחשב, בין השאר, בהסדרי התחבורה הציבורית, כי ילד או נער יישלח למוסד חינוך מתאים אחר."

58. להוראות החוק לעיל, מתווסף חוזר מנכ"ל אשר הוציא משיב מס' 2 והמסדיר את חובת הרשות המקומית במתן פתרון חינוכי לתושביה. חוזר מנכ"ל תשס"ד/6(א), מיום 1 פברואר 2004, קובע בסעיף 4.1:

" הרשות המקומית מופקדת על מתן פתרון חינוכי לתושביה על ידי קיום מוסד העונה על צורכי שכבת הגיל והזרם החינוכי הנדרש – החינוך הממלכתי, החינוך הממלכתי דתי, ... לא נמצא ברשות המקומית פתרון חינוכי לתלמיד, כאמור לעיל, יתבטא קיום חובתה של הרשות המקומית במתן אישור לתלמיד ללמוד מחוץ ליישוב וב"תשלום עבור תלמידי חוץ" עבורו לרשות הקולטת.

...

מודגש בזאת, כי בתשלומים לתלמידי חוץ ההתחשבות היא בין הרשויות לבין עצמן, או בין הרשויות לבעלויות בחינוך המיוחד, ואין לערב את ההורים בצורה כלשהי, למעט מקרים שבהם ההורים בחרו מיזמתם במוסד אחר מזה שהוצע לילדיהם על ידי הרשות

"

== רצ"ב העתק חוזר המנכ"ל מסומן ע/5.

59. בפרשת פלונים נגד מדינת ישראל קבע בית המשפט העליון, כי מדובר בזכות יסוד חיונית ביותר ועל כן על הרשות המקומית למצות את החובה המוטלת עליה להספקת חינוך חנם, עד תום, כולל מתן מענה למקרים המחייבים הסדר מיוחד. בית המשפט העליון, קבע בין השאר, כי:

"על פי סעיף 6 לחוק לימוד חובה, עומדת לכל ילד שחלה עליו חובת לימוד על פי החוק הזכות לחינוך חנם. האחריות למתן חינוך חובה חלה על המדינה, וקיום מוסדות חינוך רשמיים למתן חינוך חובה לילדים בתחום שיפוטה של הרשות

המקומית חל על המדינה ועל הרשות המקומית במשותף. אחריות המדינה והרשות המקומית לקיים תשתית חינוך חובה חינוך מחייבת מיצוי חובה זו על כל היבטיה, על כל הקשור והכרוך בהפעלת מערכת חינוך שתתאים לתכליותיה. לאחריות זו היבט כולל הנוגע לציבור התלמידים כולו... לחובה זו יש גם היבט אינדיבידואלי, המצריך, לעיתים, מציאת פתרונות חינוך פרטניים לילדים אשר מסיבה זו או אחרת אינם יכולים להשאר במסגרת הלימוד בה הם משולבים, ונדרשת חלופה ראויה כדי להבטיח את זכותם לחינוך הולם שינתן להם חינוך. החוק המורה על מתן חינוך חובה חינוך לילדים מחייב בד בבד עם הקמת מערך חינוך כלל-ארצי גם מתן מענה למקרה הפרטי התובע הסדר מיוחד, כאשר השיבוץ למסגרת החינוך המקורית שוב אינו מתאים. חובת הרשות הציבורית לענות לצרכים המיוחדים של הפרט בהקשר זה עשויה גם לחייבה לעמוד בנטל המימון הכרוך בכך, כל זאת במסגרת חובתה הכללית לקיים מערכת חינוך חובה חינוך במדינה... סעיף 7א' לחוק זה קובע כי רשות חינוך מקומית, אשר לא קיים באיזורה מוסד חינוך מתאים עבור ילד המתגורר בתחומה, והוא זכאי לחינוך חינוך חינוך, תשלח אותו למוסד חינוך ברשות חינוך אחרת ותהיה חייבת בתשלום סכום השתתפות לרשות החינוך הקולטת. כיום, לאור מעמדן המתחזק של הזכויות החברתיות והזכות לחינוך בכללן, מתבקשת החלה רחבה של אחריות הרשות הציבורית להבטיח את זכות הפרט לחינוך חינוך חינוך במובנו המלא והשלם של ערך זה (השווה לענין זה פרשת יתד נ' משרד החינוך, שם, עמ' 7-846, ופרשת ועד פוריה עילית, שם). וכך, הולכת וגוברת הנטייה במשפט לאכוף על הרשות הציבורית את מימוש ומיצוי חובתה לספק חינוך חובה חינוך, תוך הגבלת הנטל הכלכלי המוטל על הורי התלמידים בהקשר לכך."

בג"ץ 7374/01 פלונים נ' מנכ"ל משרד החינוך, רונית תירוש ואח' (ניתן ביום 10.9.2003)

תשלום עבור הוצאות ההסעות

60. העותרים יטענו, כי חובת המשיבים 1 ו-2 לארגן ולשאת בהוצאות הסעת תלמידים חט"ב וחט"ע מהיישובים כמאנה וחוסנייה לבית ספרם בכפר נחף, הנאלצים ללמוד בנחף עקב העדרה של מסגרת חינוכית המתאימה לצרכיהם.

61. יודגש, כי משלא קיבלו העותרים הודעה בדבר העברת ילדיהם לבית הספר בואדי סלאמה כמתחייב עפ"י דין, זכותם להמשיך ולשלוח את ילדיהם לבית הספר בכפר נחף. כמו כן, משנרשמו בבית הספר בכפר נחף עוד מכיתה א' והמשיכו עד לחט"ב וחט"ע ללא צורך ברישום נוסף, זכאים הם להמשיך וללמוד בו בכל שנות הלימודים ועד לסיום התיכון, ומכאן גם חובת ההסעה מכח תקנה 7 (ב) לתקנות לימוד חובה וחינוך ממלכתי (רישום), תשי"ט – 1959.

62. תקנה 7(ב) לתקנות לימוד חובה וחינוך ממלכתי (רישום), תשי"ט – 1959 ובפרט תקנה 7(ב)(3), קובעת את חובת הרשות המקומית לשאת בהוצאות הסעת התלמידים מאזור מגוריהם לבית ספרם וחזרה למגוריהם. התקנה קובעת:

"אם אין בידי רשות חינוך מקומית להעמיד את המרחק בין בית הספר לבין מקום מגורי התלמידים כאמור בפסיקאות (1) ו-(2), רשאית היא לקבוע בתחום שיפוטה אזורים גדולים יותר, ובלבד שקיימת בהם תחבורה ציבורית לתלמידים הגרים בקצות הזארום, או שרשות חינוך מקומית תאפשר תחבורה כאמור; אין התחבורה הציבורית מספקת ומתאימה לילד פלוני – תקבע רשות החינוך המקומית הסדרי תחבורה נאותים אחרים עבורו;"

63. יתר על כן, המשיב 2 עיגן את החובה המשפטית החלה עליו בהקשר של הוצאות הסעת תלמידים בחוזר מנכ"ל מיום 1.6.2004 (להלן: החוזר"). במבוא לחוזר זה צוין, בין השאר, כי:

"הסעת התלמידים במערכת החינוך מסייעת ליישום חוק חינוך חובה לתלמידים שבאזור מגוריהם אין בית ספר, או שבית הספר נמצא בריחוק ניכר מביתם."

== **רצ"ב חוזר מנכ"ל תשס"ד/10**, מיום 1.6.2004 כנספח לעתירה שסימנו **ע/6**.

64. סעיף 1.1 לחוזר קובע את קני המידה לזכאות להסעות:

"ההסעות מיועדות להביא את התלמידים במתכונת יום-יומית אל מוסדות החינוך ולהחזירם לבתיהם, כדי לאפשר מסגרת לימודים רגילה לתלמידי חינוך חובה שהמוסד החינוכי שהם לומדים בו נמצא במרחק רב מביתם."

65. סעיף 1.3 א לחוזר מוסיף וקובע:

" המשרד [החינוך] משתתף בהוצאות הסעה לגני חובה ולבתי ספר רשמיים בלבד, מכיתה א' ועד כיתה י' ועד בכלל."

סעיף 1.3 ב קובע זכאות תלמידי כיתות י"א וי"ב בחינוך רגיל להסעות כדלקמן:

1. "במועצות אזוריות לא תיערך כל הפרדה בין התלמידים על פי הגילים, וכל התלמידים המוסעים, בכל רמות הכיתה, זכאים להסעה.
2. ברשויות מקומיות שאין בהן בית ספר על יסודי כלשהו תאושרנה הסעות ליישוב הקרוב ביותר, גם לתלמידי כיתות י"א – י"ב..."

66. כמו כן, מסדיר החוזר את חובת ארגון ההסעות וביצוען וקובע בסעיף 1.7 א, כי:

"חובת ארגון ההסעות וביצוען חלה על הרשות המקומית שהתלמידים מתגוררים בתחומה. בכל מקרה, משרד החינוך אינו נוטל חלק בארגון ההסעות, אלא משתתף במימון בלבד..."

ראו גם:

בג"ץ 608/75 **מנחם קוזלובסקי נ' המועצה האזורית אשכול**, פ"ד ל (2) 449.

67. עתירה דומה הוגשה לבית המשפט לעניינים מנהליים בבאר שבע. העתירה הוגשה ע"י עדאלה, המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל בשם הורים לתלמידים המתגוררים בתל שבע, כנגד עיריית באר שבע ומשרד החינוך. לפי מסכת העובדות במקרה דנן, סירבה עיריית באר שבע לספק חינוך חנם לתלמידים ערבים המתגוררים בבאר שבע ושאינו להם מסגרת העונה על צרכיהם במקום מגוריהם, בתל שבע. כמו כן סירבה עיריית

באר שבע באותו מקרה לשלם ולממן את אגרת תלמידי חוץ והספקת ההסעות עבור התלמידים הנ"ל.

68. בפסק הדין, ציין ביהמ"ש המחוזי, כי :

"כשעסקינן בחוק חינוך חובה חינוך, יש לאפשר לאותם תלמידים גם להגיע למוסד חינוך בו הם ילמדו ולטעמי, חלק מהלימודים הוא גם הגעה לבית הספר.

.....

אין זה עניינם של ההורים, ולא ניתן לחייב בעלות זאת את ההורים, מבלי שהדבר יבוא לידי ביטוי בהוראה מפורשת בחוק.

זאת ועוד, מעצם העובדה שחובת אירגון ההסעות וביצועם חלה על הרשות המקומית, יש לראות בכך חובתה גם לשאת בהוצאה זו.

עוד אעיר, שמן הראוי היה שעתירה זו כלל לא תגיע לביהמ"ש, ולפנים משורת הדין, ורק בגלל המצב הכלכלי של עיריית באר שבע ומשהסכים ב"כ העירייה לשאת בהוצאות, אינני מחייבת בהוצאות, מה שמן הראוי שיעשה במקרה זה, לאור התנהגות הרשות."

עת"מ 328/04 שחאדה בן ברי ואח' נגד עיריית באר שבע ואח' (לא פורסם), רצ"ב העק פס"ד.

זכות לחינוך והזכות לחופש בחירה בחינוך

69. החלטת המשיב מס' 1 לבטל את ההסעות עקב החלטה חד צדדית קודמת להעביר את תלמידי חטי"ב וחטי"ע לבית הספר בואדי סלאמה, ללא מתן הודעה או התייעצות עם ההורים ואף חרף התנגדותם כפי שנטען בגוף עתירה זו, פוגעת פגיעה ממשית ובלתי מידתית בזכויות יסוד חוקתיות של העותרים ויתר ההורים והתלמידים בבית הספר, לחופש בחירה בחינוך, ומפרה את כללי הצדק הטבעי בכך שלא ניתנה כל זכות טיעון לעותרים בטרם הוצאה החלטת ההעברה.

70. הלכה פסוקה היא, כי זכותם של הורים לחופש הבחירה בחינוך לילדיהם, הינה זכות יסוד חוקתית. מעמדה החוקתי של הזכות לחופש בחירה בחינוך הוכר ע"י פסיקת בית המשפט העליון, דרך גזירתה מזכויות יסוד חוקתיות, כגון, הזכות לחירות, לאוטונומיה ולחופש הביטוי. על מעמדה החוקתי וחשיבותה הנעלית של זכות זו, נאמר :

"זכותם של הורים לגדל ולחנך את ילדיהם כראות עיניהם היא זכות חוקתית יסודית, זכות טבעית הטבועה ועולה מן הקשר בין הורים לצאצאיהם. המסגרת המשפחתית אינה עומדת בצד המערכת החוקתית, אלא היא חלק אינטגרלי ממנה. במסגרת היחידה המשפחתית נתונות להורים זכויות המוכרות על-ידי המשפט החוקתי והמוגנות על-ידי. ... זכות זו באה לידי ביטוי בפרטיות ובאוטונומיה של המשפחה: ההורים אוטונומיים בקבלת החלטות בכל הנוגע לילדיהם - חינוך, דרך חיים, מקום מגורים וכדומה,

והתערבות החברה והמדינה בהחלטות אלה היא בבחינת חריג שיש ליתן טעם להצדיקו (ראה ע"א 83/577 [5] הני"ל, בעמ' 468, 485).

...
השאירה לצמצם התערבותה של המדינה ברורה - התערבות מאסיבית של המדינה בתחום יחסי הורים-ילדים תרוקן מתוכן את רעיון הסמכות ההורית; ההימנעות מהתערבות מדגישה את העובדה שהילד חי בראש וראשונה בחסות ואחריות הוריו, וכי מעמד המדינה או החברה משניים במעמדם, אלא אם כן מתברר שדרושה התערבות המדינה לשם הגנה על הילד...
במקרה הרגיל ההנחה היא לכן ששיקול דעת ההורים מסמל ומגבש באופן הטוב והמדויק ביותר את ההחלטות הראויות בגידול הילדים. "

ע"א 93/2266 פלוני נ' פלוני, פ"ד מט (1) 221, 235-237

עוד על זכות הבחירה בחינוך, ראו:

בג"צ 00/4363 ועד פוריה עלית על-ידי היושב-ראש איתן רון נ' שר החינוך, פ"ד נו (4) 221, 203

יורם רבין, הזכות לחינוך, נבו הוצאה לאור 2002, עמ' 111-129

71. זכותם של הורים לחופש הבחירה בחינוך ילדיהם נגזרת אף מהיותם האפוטרופסים הטבעיים לילדיהם. מכוח מעמד זה נגזר מגוון רחב של זכויות וביניהן חופש הבחירה של ההורים בכל הקשור לגידול ילדיהם, חינוכם וכו'. יפים לעניינו כאן דבריו של כב' השופט א' גולדברג, באומרו:

"ההצהרה כי "ההורים הם האפוטרופסים הטבעיים של ילדיהם הקטינים", שבסעיף 14 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962 והקביעה כי "האם והאב כאחד הם האפוטרופסים הטבעיים על ילדיהם", שבסעיף 3(א) לחוק שיווי זכויות האשה, תשי"א-1951 - אינן צריכות הסבר ופירושו ו"קול הדם" נשמע מהן.

...
עמד השופט אלון על כך כי "הזכות שיש להורים בחינוך, בלימוד ובכל ענייני האפוטרופסות, היא הזכות למלא את חובתם כאפוטרופסים כלפי ילדיהם". שכן "אין חולק על כך כי זיקתו של הורה לילדו אינה רק בגדר חובה אלא גם בגדר זכות" (ע"א 76/436 פד"י ל"א (239, 243) (2)). זכות זו של ההורים היא, כדברי השופט ברק בע"א 83/577, "זכות קונסטיטוציונית חשובה, שכן היא מהווה ביטוי לקשר הטבעי... שבין הורים לילדיהם... זכות זו של ההורים אינה זכות קניין או ממון קניין. הוא אך ביטוי לקשר הטבעי שבין הורים לילדים".
הקשר שיסודו בעובדה הטבעית שהילד נולד להוריו, הוא גם שמעגן את זכותם הטבעית להחזיק בו ולגדלו, "זכות... שאין כמעט גדולה הימנה" (ע"א 77/488 פד"י ל"ב (421, 441) (3)).

ע"א 85/212, 224 פלוני נ' פלוני, פ"ד לט(4), 309, 311-313.

לאור האמור לעיל, מתבקש בית המשפט הנכבד להוציא את הצו המבוקש בראשית עתירה זו, ולאחר שמיעת שני הצדדים להפוכו לצו מוחלט. כמו כן מתבקש בית המשפט הנכבד לחייב את המשיבים בהוצאות משפט כדין.

סאוסן זהר, עו"ד
ב"כ העותרים